

Reglab – Hållbara livsmiljöer

Platstypologi Östergötland

16 oktober 2024

Geografiskt helhetsperspektiv

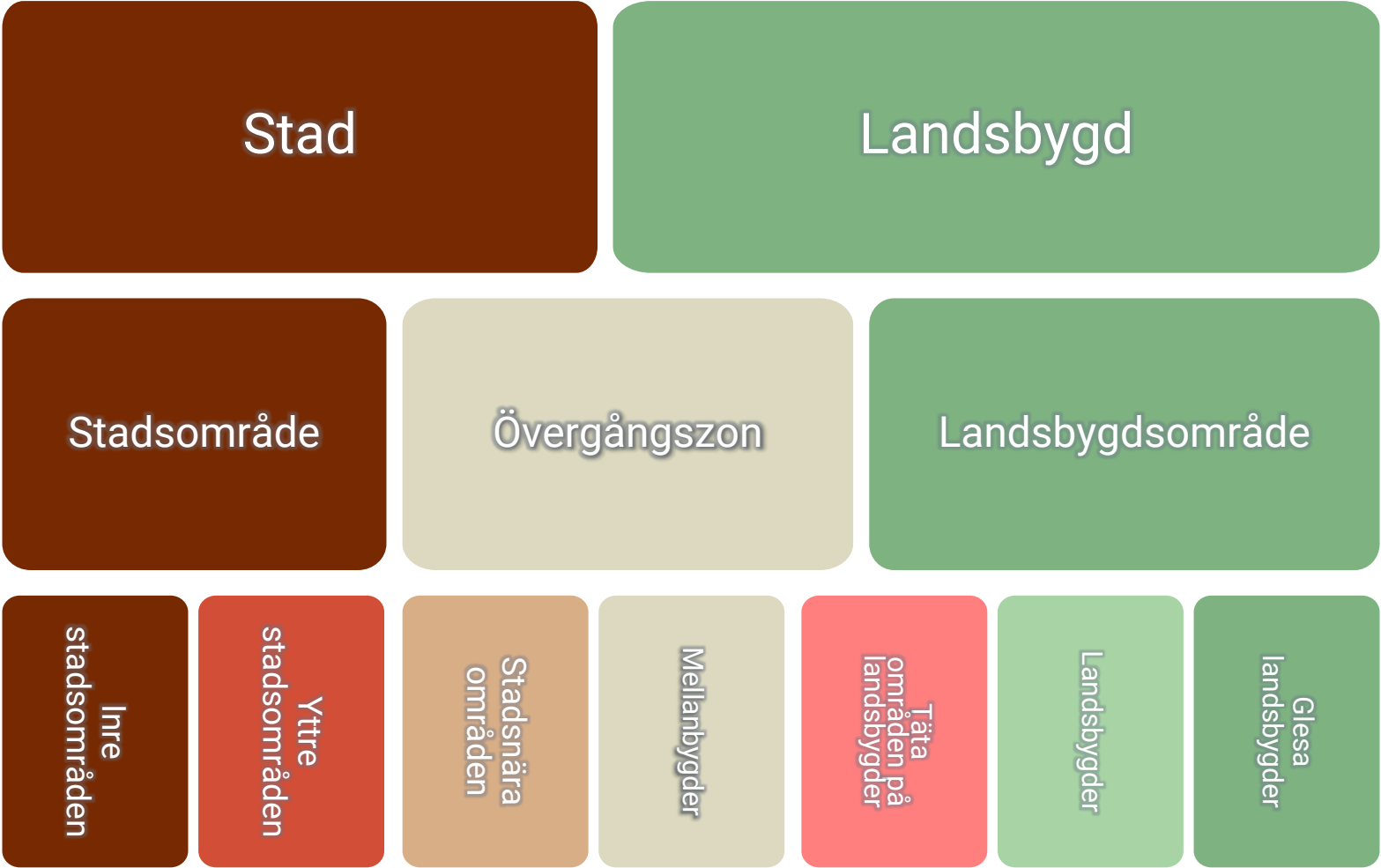
Region Östergötland har i Utvecklingsstrategi för Östergötland, RUS, anlagt ett geografiskt helhetsperspektiv.

Arbetet har sin grund i *Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021-2030* och slutsatserna från ett nämnduppdrag (från TSN 2019) kring Region Östergötlands arbete med landsbygdsutveckling.

Geografiskt helhetsperspektiv handlar om att

- *se till hela territoriet,*
- *synliggöra olikheter i förutsättningar i olika geografier,*
- *ta tillvara platsers möjligheter samt*
- *nyansera beskrivningar och lösningar bortom normerande begrepp som stad och land, centrum och periferi.*

En relativ struktur av sju regionala klasser

Områdestyper utesluter varandra och varje typ har sitt eget kriterier. Dock fortskrider klassificeringen enligt en viss staplingsordning.

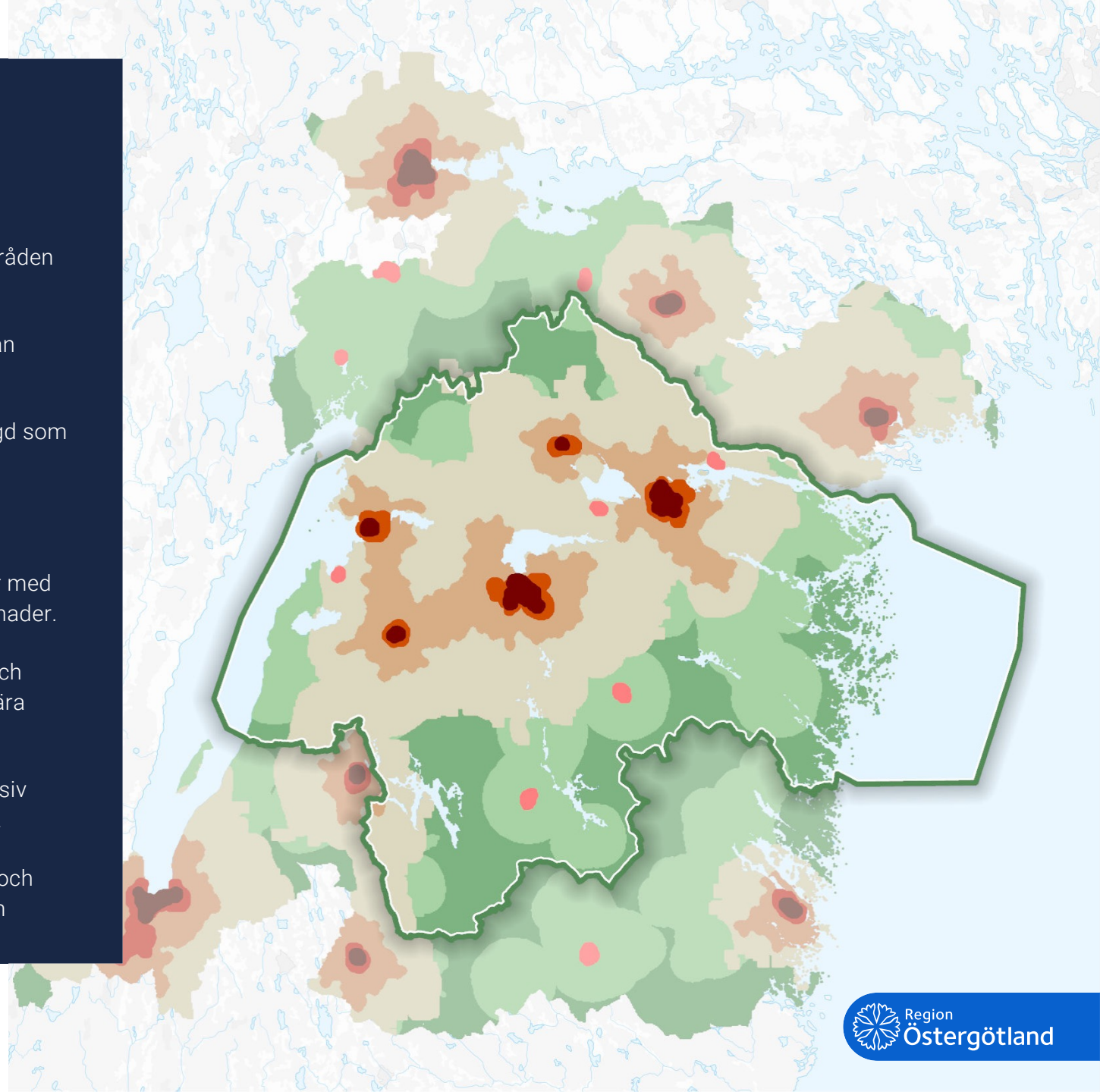
Sju områdesklasser

Stad

- *Inre stadsområden* - Ett kompakt och tätbebyggt område med kontinuerlig exploatering i staden, tillsammans med Yttre stadsområden inrymmer minst 11 000 invånare.
- *Yttre stadsområden* - Ett tätbebyggt område som sträcker sig från innerstadens gräns till ytterkanten av stadsområdet.
- *Stadsnära områden* - En övergångszon mellan stad och landsbygd som är direkt kopplad till stadsområdet.

Landsbygd

- *Täta områden på landsbygder* – Ett tätt område på landsbygder med en relativt hög koncentration av befolkning, arbetsställen och byggnader.
- *Mellanbygder* - Mellanbygder är en övergångszon mellan stads- och landsbygdsområde som är beläget på ett funktionellt och fysiskt nära avstånd till Inre och Yttre stadsområden
- *Landsbygder* - Landsbygder har en relativt tät befolkning, en intensiv markanvändning och en mångsidig ekonomi i landsbygdsområden.
- *Glesa landsbygder* - Ett område med mindre bebyggelsegrupper och småorter som ligger på avstånd till varandra. Areella industrier som jordbruk, jakt och skogsbruk är viktiga näringar.

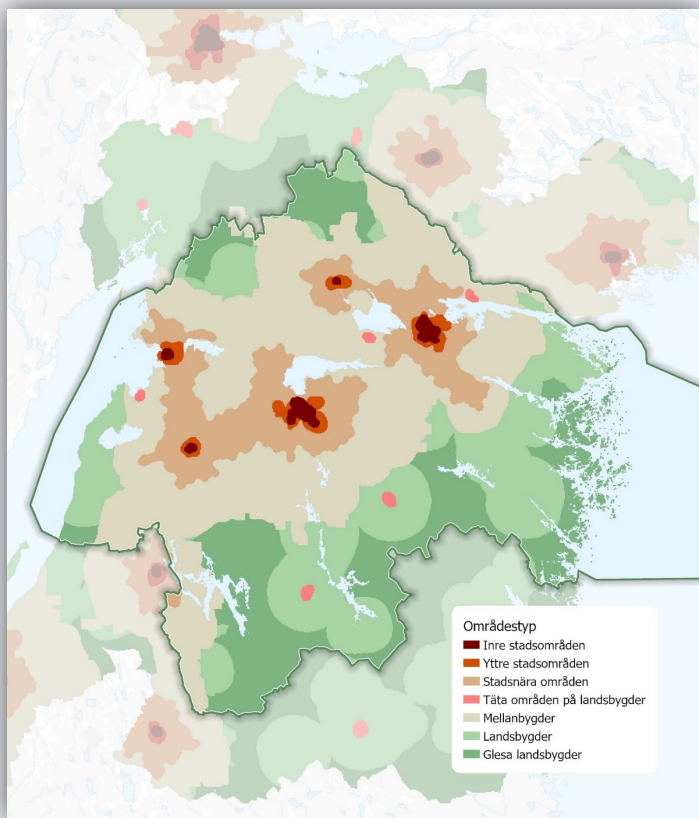
Data

- Statistikrutor 250 m rutor (SCB)
- Bebyggelsedata (2022 , Lantmäteriet)
- Befolkning, 250 m rutor inom tätort och 1000 m rutor utanför tätort (2021, SCB)
- Dag och nattbefolkning, 250 m rutor inom tätort och 1000 m rutor utanför tätort, SNI (2020, SCB)
- Pendlingsdata, 250 m rutor (2020, SCB)
- NVDB vägdata (2023, Trafikverket)
- Markanvändningsdata (2018, Corine Land Cover)

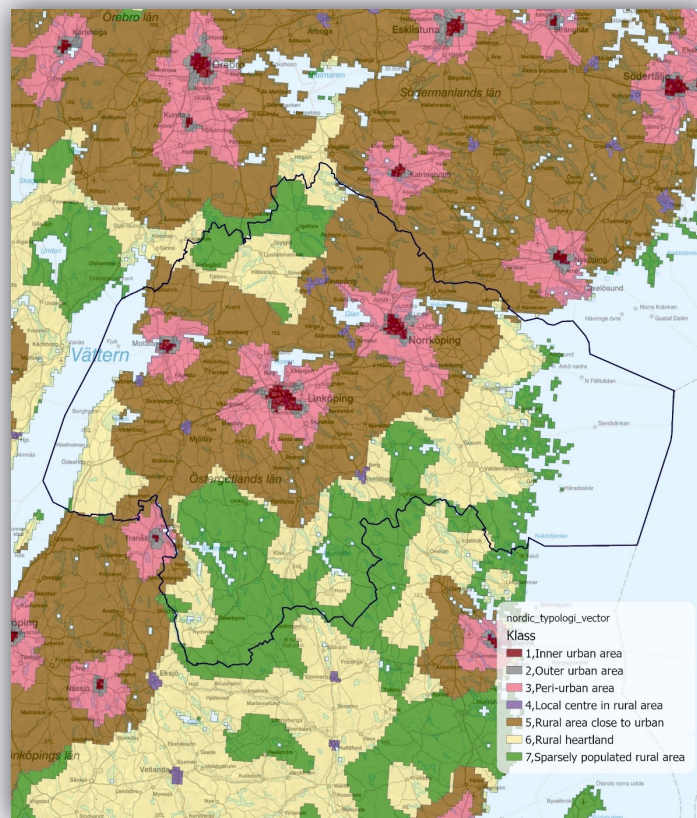
Se mer här: <https://utveckling.regionostergotland.se/ru/dokument/ostergotlands-platstypologi-metodbeskrivning>

Vårt resultat

Nordregio

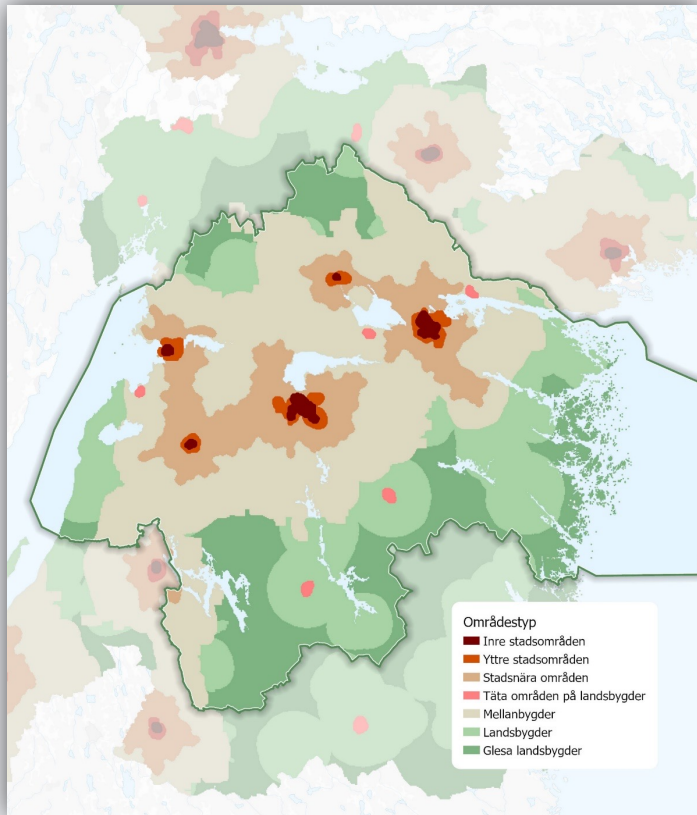

Båda platstypologierna har tagits fram enligt SYKE:s metod som grund. Kriterierna för stadskärnor och lokala centra har anpassats för att passa Östergötlands geografi och demografi, har det lett till några skillnader i resultatet.

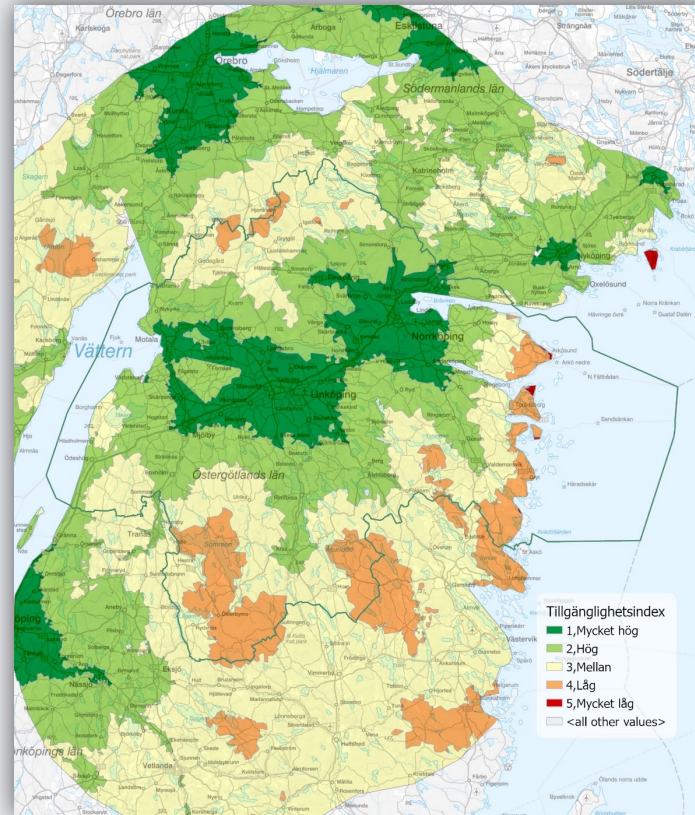
Den största skillnaden ligger i urvalet av större orter som kan fungera som utgångspunkt för typologin. I vår analys har Mjölby och Finspång inkluderats som större orter, medan Nordregio:s analys inte betraktar dem som sådana.

Med Mjölby och Finspång inkluderade bildas två stora stadsnära områden tillsammans med Linköping, Norrköping och Motala i vår platstypologi. Runt dessa områden har även större mellanbygder skapats, och Kisa och Krokek har omvandlats till täta områden på landsbygd.

Vårt resultat

Tillgänglighetsindex

Tillväxtverket tar fram tillgänglighetsindex för olika platser genom att mäta restider till den närmaste tätorten, som klassificeras efter ortens befolkningsstorlek. Tillgänglighetsindex blir högre när en plats är närmare till en större ort.

I vår analys påverkar också orternas storlek och restider klassificeringen av vissa områdestyper, men vi använder även andra parametrar. Det finns många likheter mellan kartorna. Omfattningen av stadsnära områden, inklusive stadsområden, stämmer väl överens med områden som klassificeras som högst tillgängliga enligt tillgänglighetsindex.

Även mellanbygder och områden med hög tillgänglighet sammanfaller ganska bra. Mellanbygder inkluderar dock även arbetspendling till stadsområden i vår analys, vilket kan leda till vissa skillnader.

Landsbygdsområden är mer nyanserade i vår analys, där vi tar hänsyn till fler parametrar jämfört med tillgänglighetsindex.

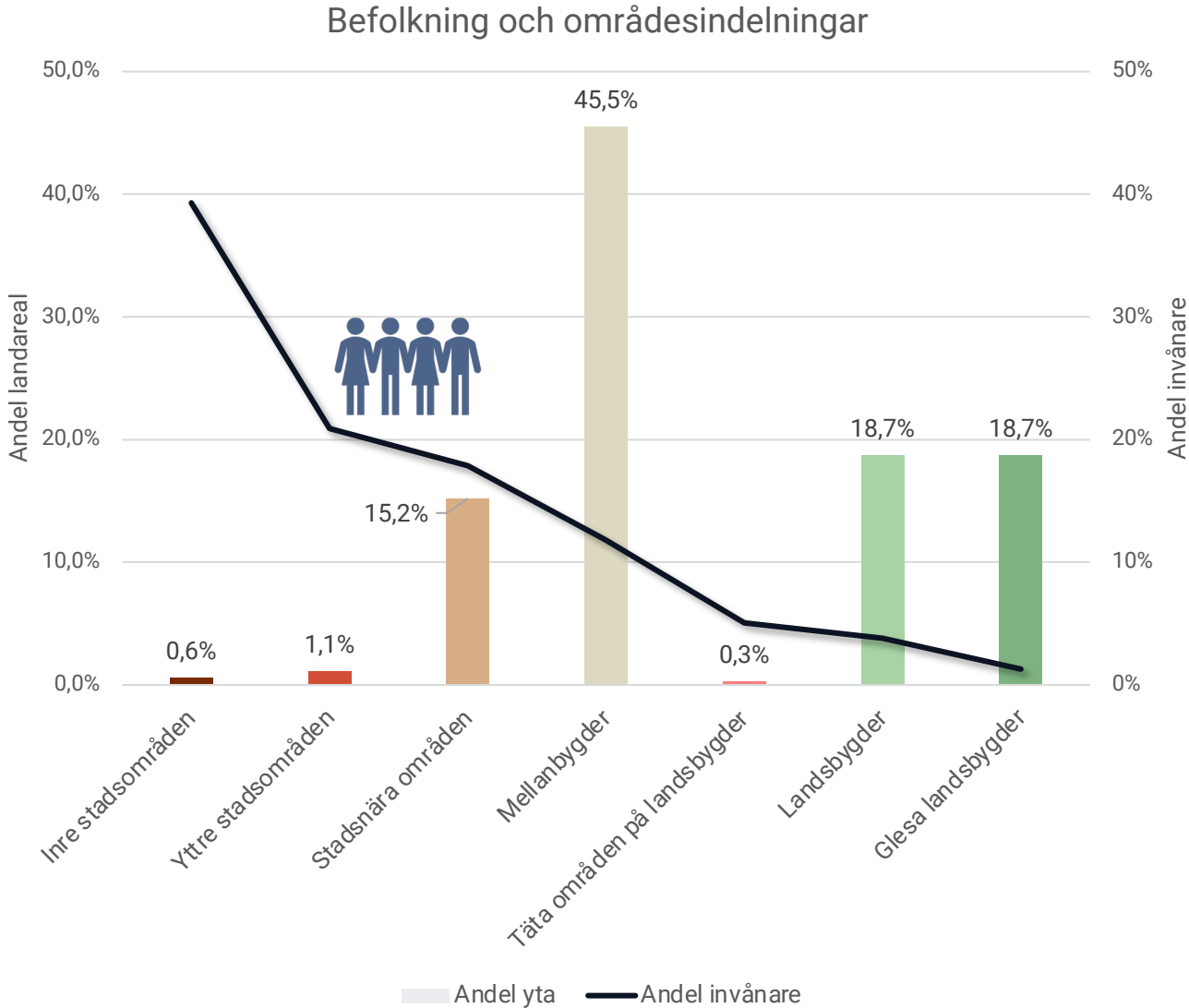
Befolkning

De flesta östgötarna bor i stadsområden. Nästan 40 % av länets befolkning bor i inre stadsområden, vilka täcker knappt 1 % av länets landareal. Tillsammans med invånarna i yttre stadsområden och stadsnära områden utgör de ca 80 % av befolkningen i Östergötland.

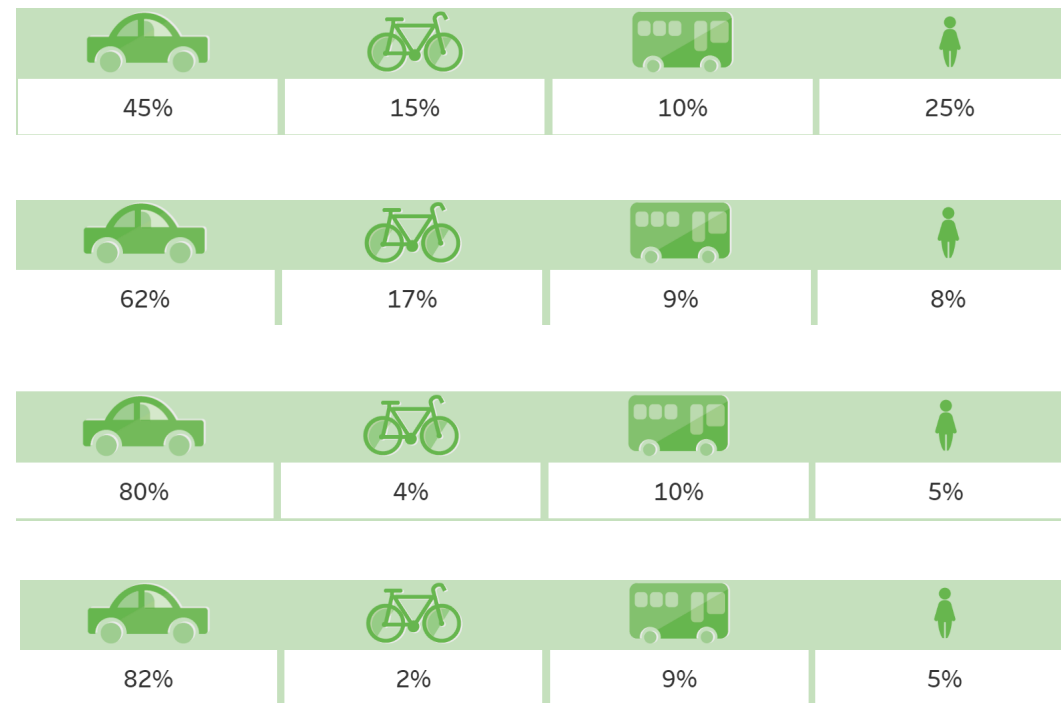
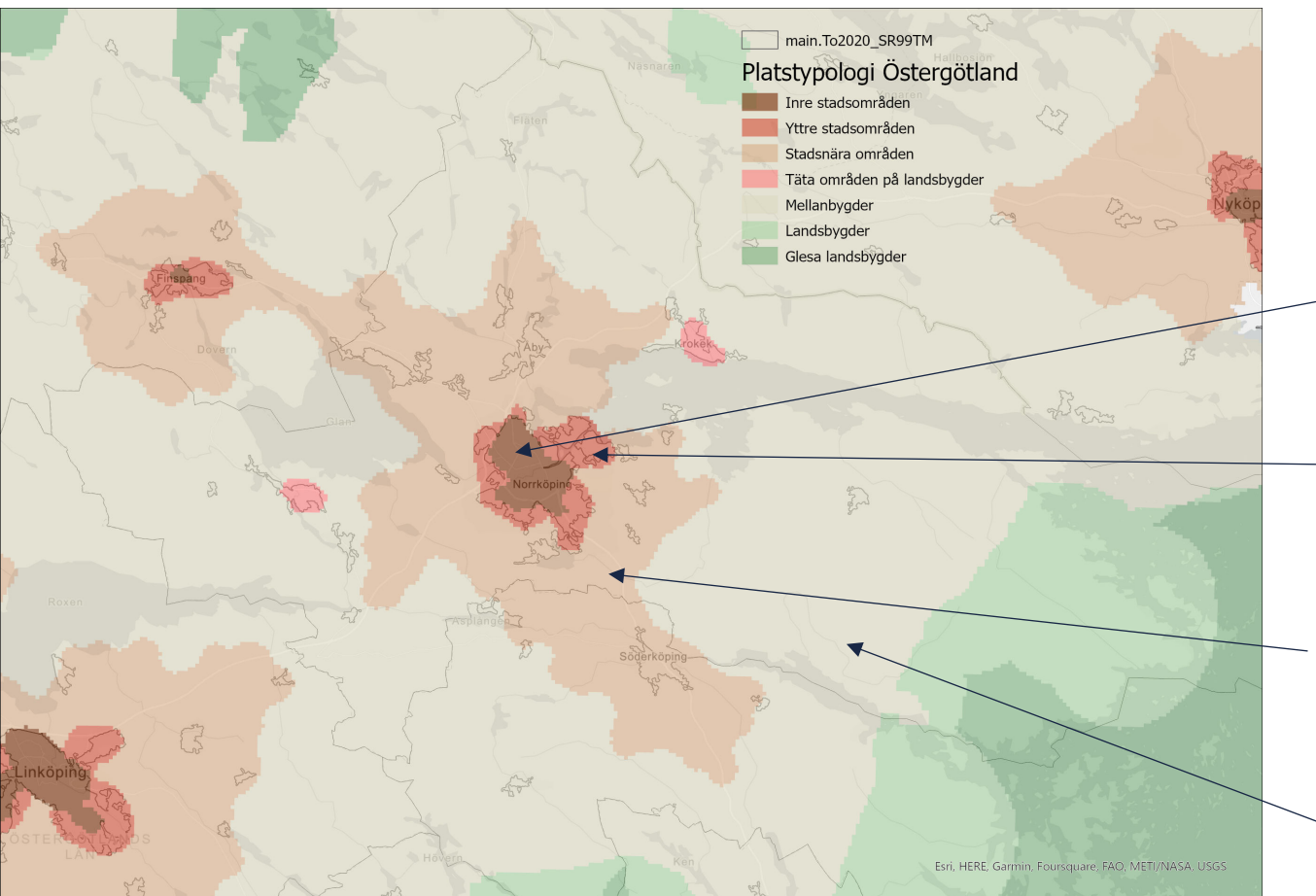
Andelen invånare i tätta områden på landsbygder och mellanbygder är knappt 20 %, och 5 % av östgötarna bor i landsbygder och glesa landsbygder.

Områdestyp	Antal invånare (%)	Area i km ²
Inre stadsområden	184 398 (39)	60
Yttre stadsområden	98 011 (21)	114
Stadsnära områden	83 948 (18)	1 621
Täta områden på landsbygder	23 729 (5)	30
Mellanbygder	55 430 (12)	4 848
Landsbygder	17 743 (4)	1 996
Glesa landsbygder	6 046 (1)	1 995

Datakälla: SCB, Egna bearbetningar

Färdmedelsfördelning utifrån platstypologi (resvaneundersökning)

Goda livsvillkor i Östergötland 2040

Livslångt lärande - ett av sex strategiska områden i RUS

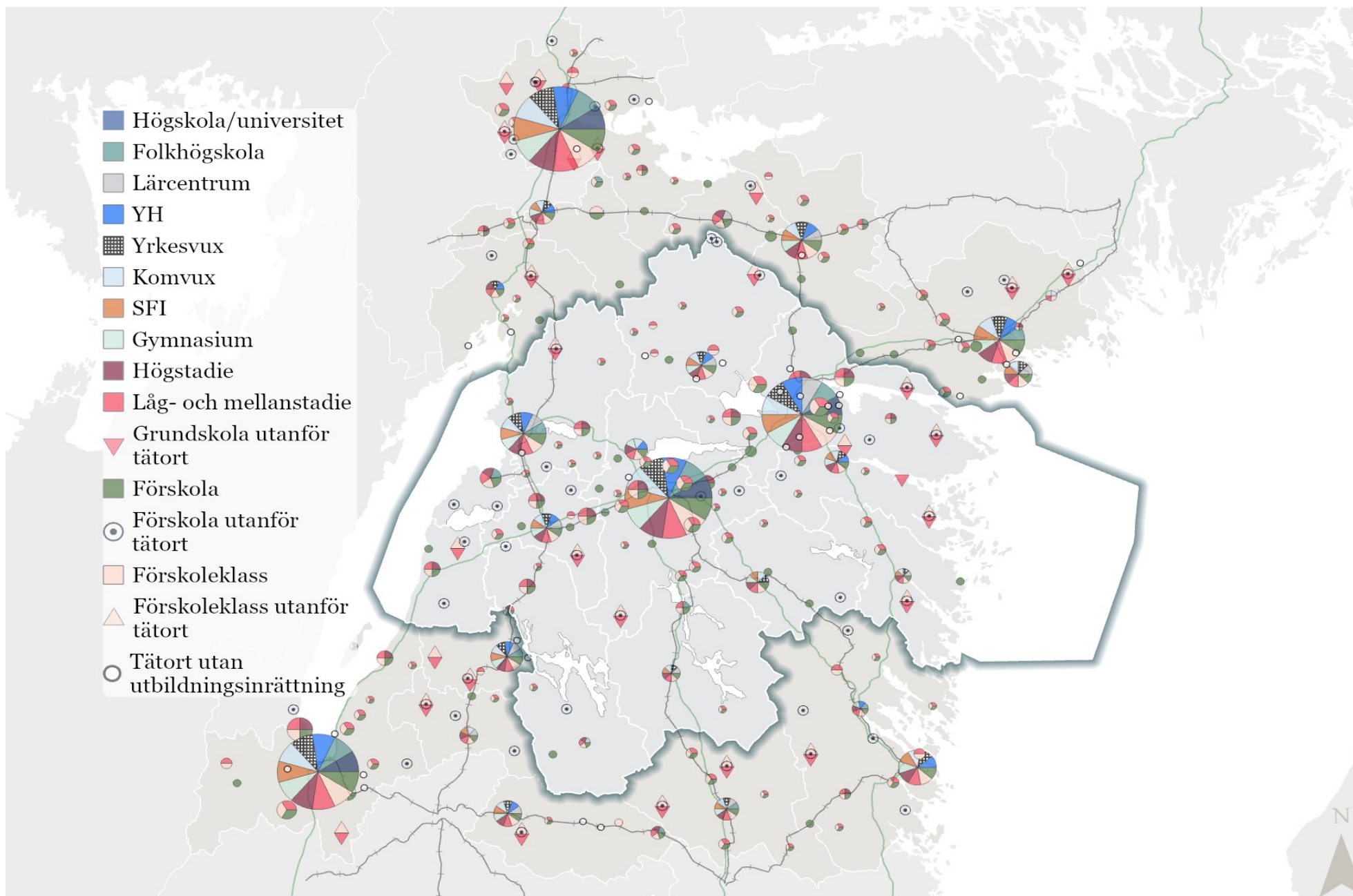
- Kompetensförsörjningsstrategi 2023
- Rumslig strategi 2024
- Kompetensförsörjningens rumsliga dimensioner – WSP - Augusti till december 2023 **Med syfte att** - fördjupad och ökad kunskap om framförallt utbildningsinrättningarnas rumsliga dimensioner. Underlag till fördjupande insatser och analyser.

Uppdraget om planering och dimensionering – skolverket och primära samverkansområden

- Östergötlands vuxenutbildningsområden delas i tre delar, "Nollpunktsmätning"
- Södra Boxholm, Ödeshög och Ydre tillsammans med Tranås.
- Centrala – Linköping, Mjölby, Motala,, Vadstena och Åtvidaberg, Kinda
- Västra – Norrköping, Finspång, Valdemarsvik och Söderköping

Rapportens innehåll och [dagens genomgång](#)

- **•Kapitel 3 utbildningsinrättningarnas geografi**
- [Utbildningarnas geografiska lokalisering, från förskola till högskola](#)
- **•Kapitel 4 tätorternas roll ur ett utbildningsperspektiv**
- Det finns en utbildningshierarki, där platsen har betydelse
- **•Kapitel 5 ett rumsligt perspektiv på utbildning**
- [Geografisk tillgänglighet \(resan från hem till utbildning\) och socioekonomiska skillnader](#)
- **•Kapitel 6 utbildningen en del av samhällsbygget**
- Strategisk kompetensförsörjning påverkar och påverkas av annan planering

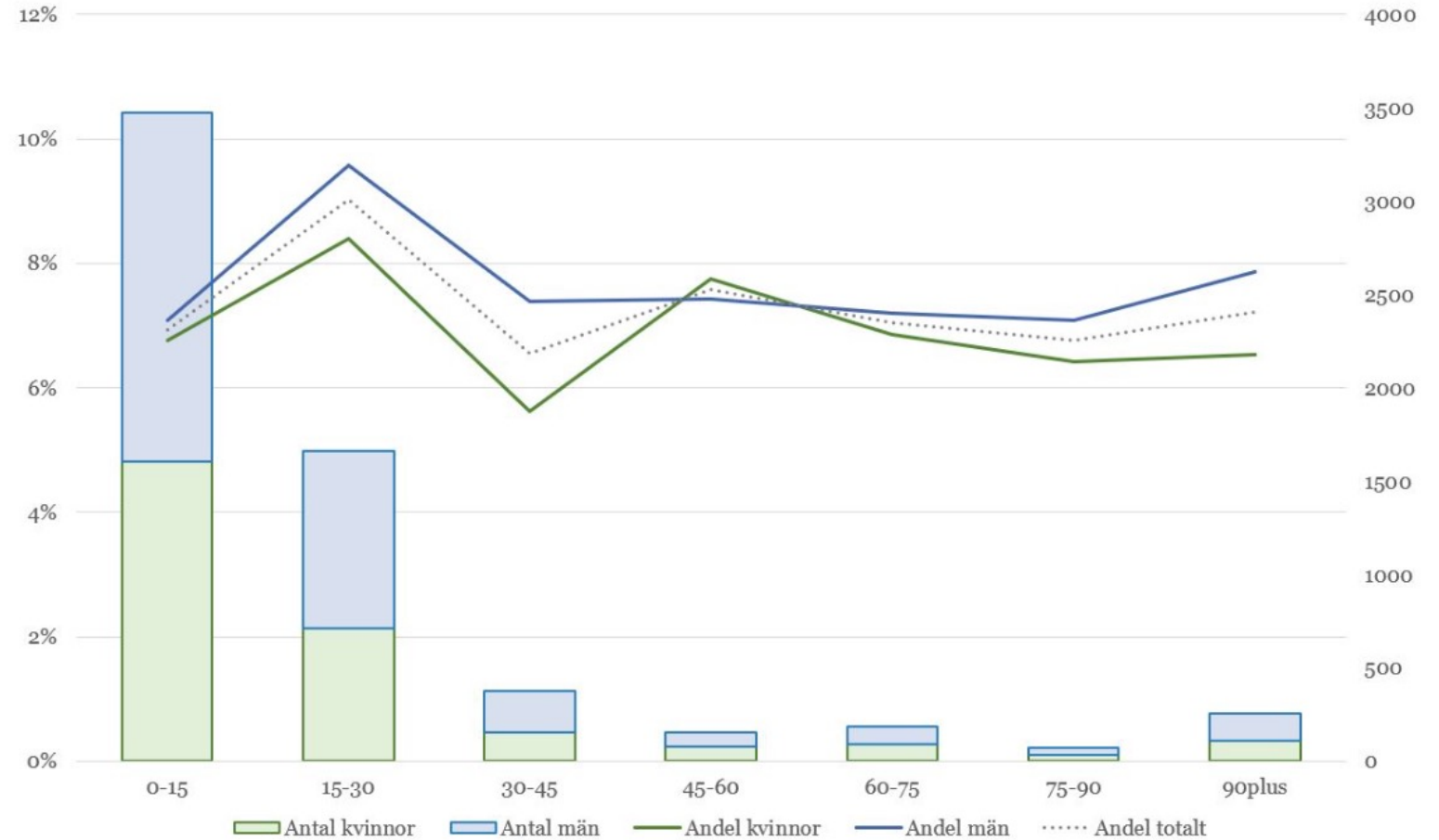
UVAS restidsintervall kollektivtrafik

UVAS

Unga som varken arbetar eller studerar (UVAS) inkluderar unga i åldern 16-29 år. Andelen UVAS i Östergötland är 7 procent, sett till det totala antalet unga i samma ålder.

Sett till de olika restidsintervallen är andelen UVAS någorlunda konstant med andelar mellan 7-9 procent i varje intervall i förhållande till gymnasium, och 6-9 procent i förhållande till högskola. Vare sig för unga kvinnor eller män finns tydliga mönster av ökad eller minskad andel UVAS med längre kollektiv restid till utbildning. Däremot är andelen UVAS något högre bland unga män än unga kvinnor i majoriteten av restidsintervall. Frågan om unga som varken arbetar eller studerar har därmed till viss del en genusdimension som är närvarande oavsett avstånd till utbildning.

60 procent av Östergötlands unga som varken arbetar eller studerar har 15 minuter eller kortare kollektiv restid till närmaste gymnasium. Och en stor andel av UVAS som har längre än 15 minuter till närmaste gymnasium har ändå inte mer än 30 minuters restid. Den kollektiva tillgängligheten till gymnasieskolor för UVAS är på en regional nivå därmed god, och i nivå med den unga befolkningen som helhet.

UVAS platstypologi

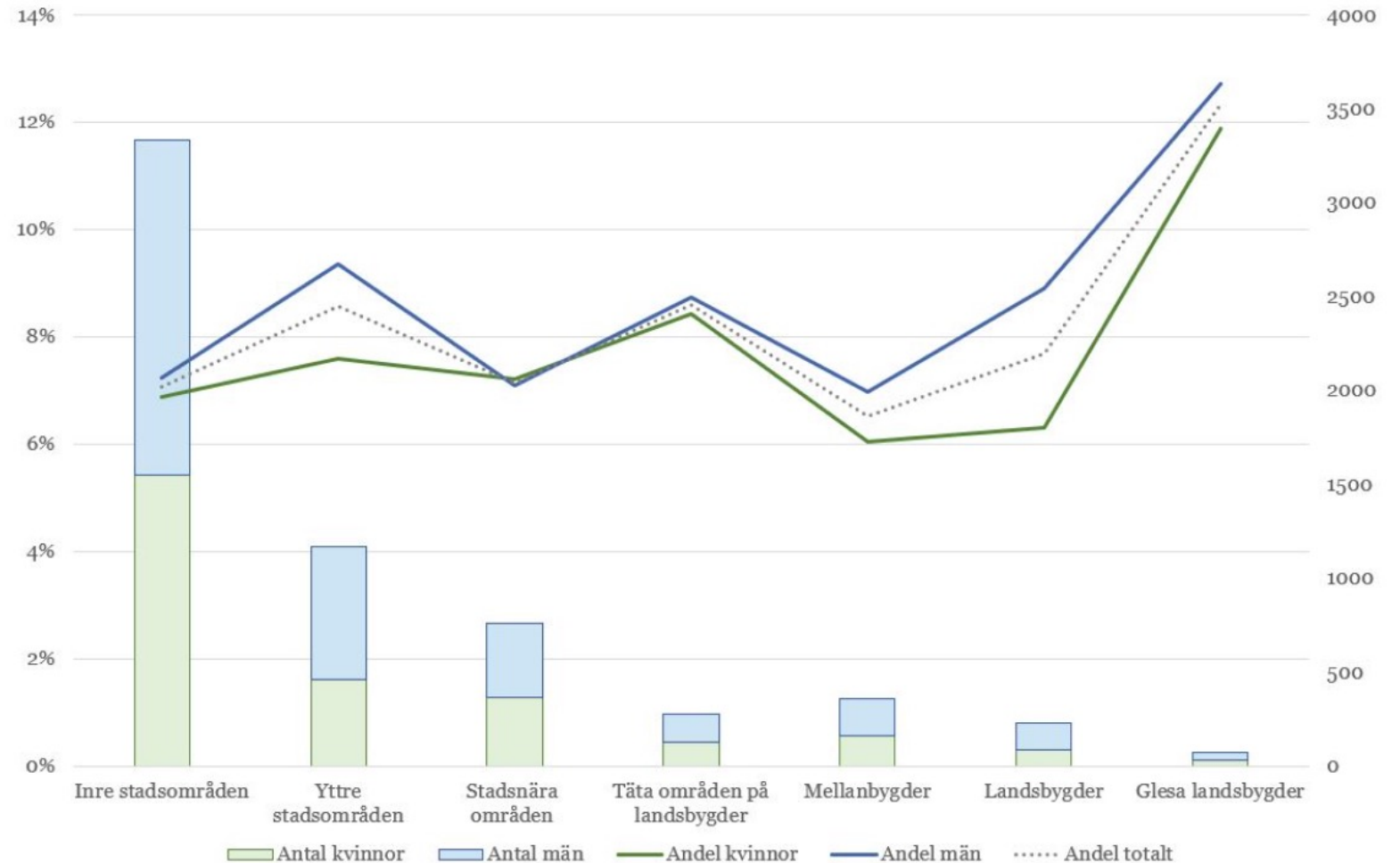
UVAS

Andelen unga som varken arbetar eller studerar, UVAS, är ungefär jämnstor bland 16-29-åringar i alla undersökta geografier med ett tydligt undantag: Glesa landsbygder. Andelen UVAS i dessa områden är nästan 50% högre än i Östergötland som helhet. Denna skillnad är något som inte framgick i den tidigare restidsanalysen, där andelen UVAS var ungefär jämnstor oavsett restidsintervall. Samtidigt bör slutsatser kring detta göras med försiktighet, då antalet UVAS i Glesa landsbygdsområden totalt uppgår till 70 personer. Enskilda individer har här stor inverkan på resultatet, samtidigt som andelarna för övriga geografier är mer statistiskt robusta.

Andelen UVAS är som lägst i Inre stadsområden, Stadsnära områden och Mellanbygder. Vi såg nyss hur de två sistnämnda av dessa också har Östergötlands högsta andel gymnasiebehöriga niondeklassare, vilket kan ha ett samband med den något lägre andelen UVAS i samma områden.

Gemensamt för alla geografier i platstypologin utom en är att andelen UVAS är högre bland unga män än bland unga kvinnor. Skillnaderna mellan könen är som störst i Yttre stadsområden och Landsbygder.

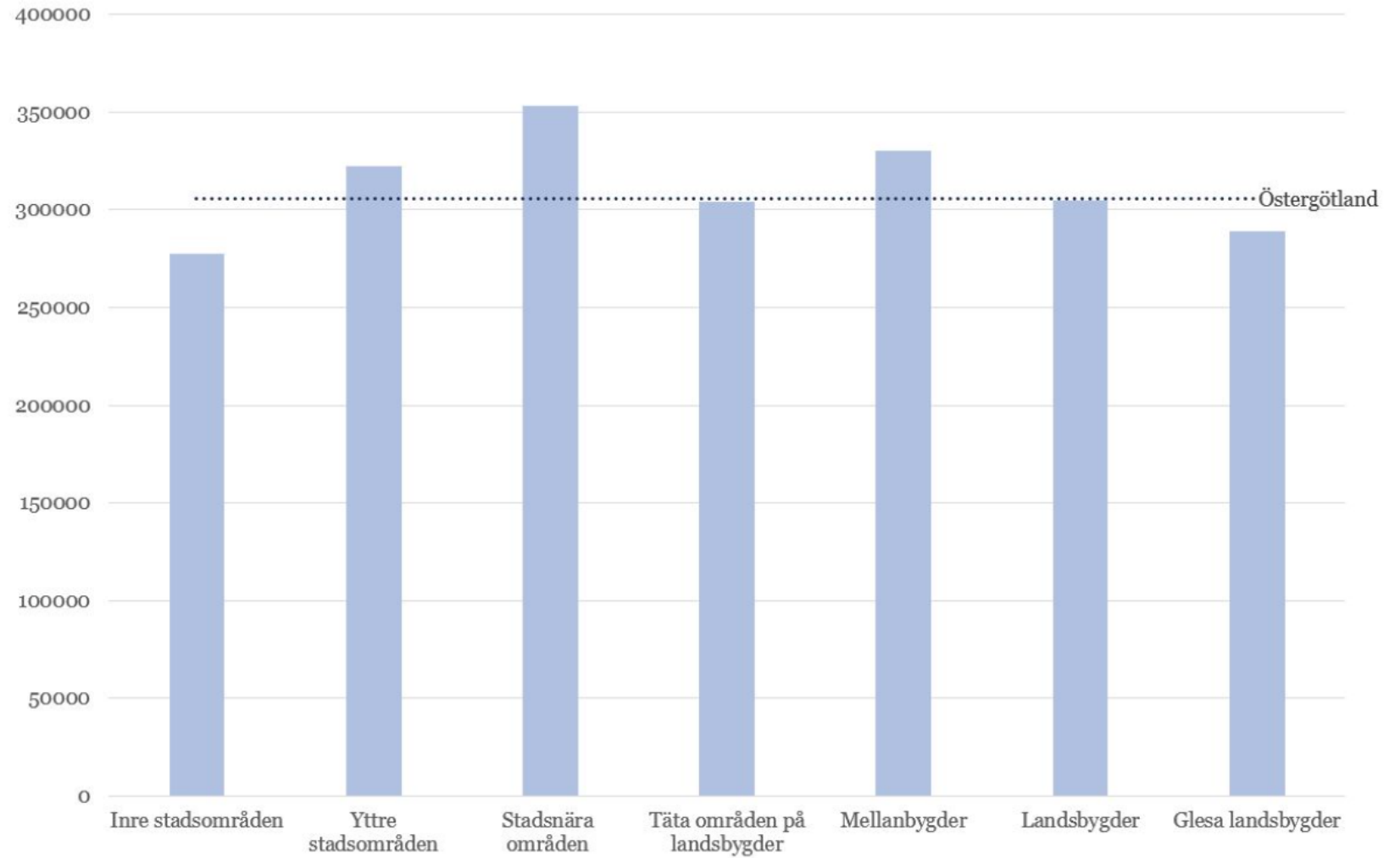
Sett till antalet UVAS per geografi finns majoriteten av dessa unga i stadsnära områden. 54 procent av Östergötlands unga som varken arbetar eller studerar bor i Inre stadsområden, och ytterligare 19 procent i Yttre stadsområden.

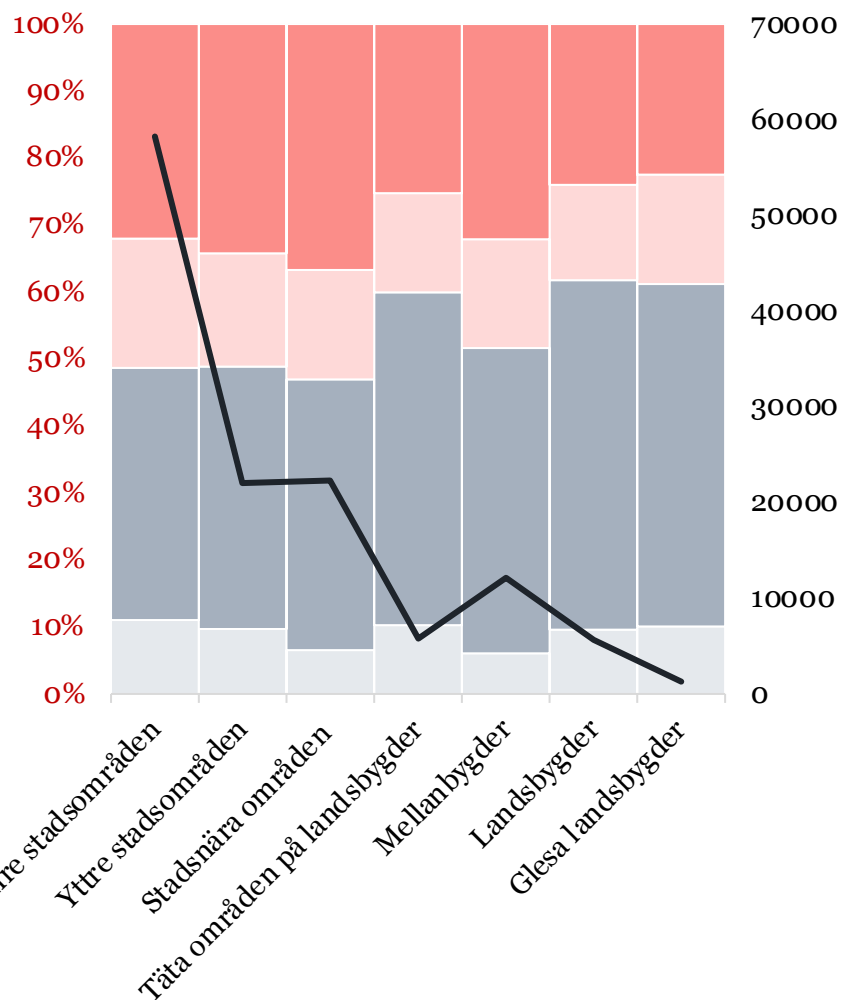
Hushållens inkomster

Både på individ- och hushållsnivå är medelinkomsten som högst i Stadsnära områden, följt av Mellanbygder. Vi har tidigare sett hur samma områden både har hög gymnasiebehörighet bland niondeklassare och låg andel UVAS bland 16-29-åringar. I nästa avsnitt visas också hur samma geografier också har högst andel föräldrar med lång högskoleutbildning. Att dessa faktorer samvarierar är tydligt, och sannolikt finns ett orsakssamband mellan dem även om det inte undersöks närmare här.

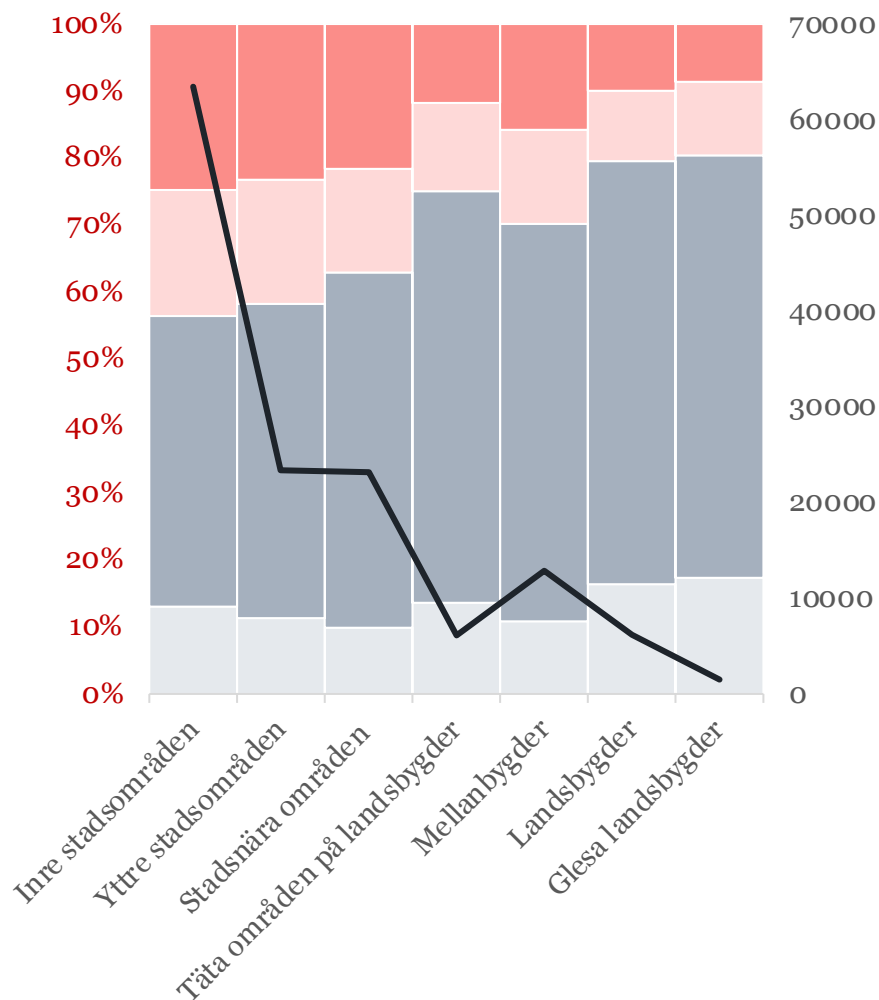
Diagrammen över medelinkomster per geografi har båda ett intressant "måsvingemönster". För stadbetonade områden till vänster ökar medelinkomsten när befolkningstätheten minskar. I den andra änden av diagrammet är mönstret det omvända – ju glesare landsbygd desto lägre medelinkomst. Allra lägst medelinkomster på både individ- och hushållsnivå finns dock i Inre stadsområden.

Kvinnor 20-64 år

Män 20-64 år

Andel med förgymnasial
 Andel med gymnasial
 Andel med eftergymnasial kort
 Andel med eftergymnasial lång (tre år eller längre)

Skillnader i utbildningsnivå

Generellt högre utbildningsnivå i städer...

...med en tydlig genusdimension.

- Kvinnornas utbildningsnivå högre än männens i alla geografier
- Det är framför allt männens utbildningsnivå som avtar i glesare områden
- I glesa landsbygder är andelen kvinnor med lång eftergymnasial utbildning nästan 3 gånger större än män

Rumsliga dimensioner - platstypologi - kompetensförsörjning

Oväntat resultat - UVAS –inget mönster kopplat till restid. Lägst utbildade föräldrar bor nära utbildning, att andel UVAS är lägst i inre stadsområden och att det är faderns utbildningsnivå som minskar ju glesare bygder, inte moderns. Platstypologin visar glesa landsbygder 50 procentig ökning jmf med Östergötland som helhet, ger en indikation för vidare analys, **litet antal**.

Avslutningsvis:

- Utbildningsinrättningarna roll i samhällsbygget påverkar människors livsvillkor och vardag och ger förutsättningar för näringslivets utveckling och etablering.
- Utbud och fysisk tillgänglighet, kollektiv restid i fokus, (hälso-och sjukvårdsanalys) tydliggör livsmiljöernas gränser och gränsområden i ett nytt perspektiv.
- Internt lärande över enhetsgränser!
- Platstypologin är början på att se på frågor ur andra perspektiv, utmanar till att skära på annat sätt än med kommunen som enhet.